

Muziekkwartier

Muziekkwartier

Ontwikkelingsgericht muziek maken
in de kinderopvang

Félice van der Sande

Muziekkwartier

Ontwikkelingsgericht muziek maken in de kinderopvang

Félice van der Sande

ISBN 978 90 8850 863 9

NUR 847

© 2018 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, *Stbl.* 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, *Stbl.* 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich te wenden tot Uitgeverij SWP (Postbus 12010, 1100 AA Amsterdam-Zuidoost).

Voorwoord

Het onderwijs in Nederland is volop in discussie. Er is onvrede over de door de overheid opgelegde ratrace. Iedereen moet slim zijn, de beste of excellent. Cognitieve vaardigheden in de zin van rekenen, taal enzovoorts zijn leidend. Het lijkt te gaan om harde feiten, rendement, nut, efficiency, meetbaarheid en marktprincipes. Aan de andere kant wordt ook steeds meer naar voren gebracht dat een compleet menselijk bestaan niet gebaseerd kan zijn op deze uitgangspunten. Er moet meer aandacht komen voor de persoonsvorming. Willen we kinderen goede kansen geven op een zinvolle participatie in de maatschappij, dan moeten naast cognitieve vaardigheden, ook andere competenties worden aangeboord. Daarbij gaat het om samenwerken, creativiteit, communiceren, probleemoplossend vermogen, kritisch denken en sociale vaardigheden. Het is dan ook verheugend hoe in dit boek *Muziekkwartier* muzikale vorming en bewegen centraal staan. Muziek en bewegen gaan hand in hand. Jonge kinderen gaan vaak spontaan dansbewegingen maken bij het horen van muziek.

Muzikale vorming – leren luisteren naar klanken, klankpatronen, intonaties en ritmes, kortom: leren luisteren naar muziek kan, zoals uit dit boek blijkt al starten bij baby's. Dit hoeft niet beperkt te blijven tot het luisteren naar speeldoosjes en het zingen van kinderliedjes. Ook klassieke muziek kan aansprekend werken en daarmee vormend zijn. Bijvoorbeeld: Clara, twintig maanden oud, kan in haar stoeltje achter in de auto overtuigend naar muziek liggen luisteren. Met haar hoofdje wiegt ze op het ritme van de muziek mee, tot ze na een tijdje in slaap valt. Een van haar favoriete nummers is *Salut d'Amour* van Edward Elgar.

Door naar muziek te luisteren kunnen kinderen ook een voorkeur voor een bepaald instrument ontwikkelen. Zo besluit Bas van vier, na verschillende malen intensief geluisterd te hebben naar Peter en de Wolf, dat hij later hobo wil spelen. Hij heeft zich geïdentificeerd met Peter.

Dat dit boek zijn weg mag vinden bij de begeleiding van jonge kinderen. De basis kan hiermee gelegd worden voor genieten van muziek, maken van muziek, genieten van dans (ballet) en zelf dansen. Een feestelijk en rijk bestaan!

Prof.dr. Sieneke Goorhuis-Brouwer

Inhoud

Inleiding		11
Hoe dit boek te gebruiken?		13
Hoofdstuk 1	Organisatie	15
	Tip 1: Afspraken maken	15
	Tip 2: De muziekkast	15
	Tip 3: Financiën	15
	Tip 4: Het muziekkleed	16
	Tip 5: Het vaste moment	16
	Tip 6: Ambassadeur muziek	16
	Tip 7: Inspiratie	16
	Tip 8: Afspeelapparatuur	16
	Tip 9: Samen spelen	17
	Tip 10: Muziek in het pedagogisch beleidsplan	17
	Tip 11: Ouderavond	17
Hoofdstuk 2	Het Muziekkwartier opbouwen	19
	2.1 De basis: het Muziekkwartier in je groep	19
	2.1.1 Begroetingsliedje	22
	2.1.2 Rustige activiteit	23
	2.1.3 Klapspel	25
	2.1.4 Beweegspel	33
	2.1.5 Themaspel met muzikaal materiaal	36
	2.1.6 Luistermoment en afsluiting	44
	2.2 Je Muziekkwartier met de kinderen	46
	2.2.1 Voorbeeldschema Muziekkwartier in de babygroep	47
	2.2.2 Voorbeeldschema Muziekkwartier in de dreumesgroep	50
	2.2.3 Voorbeeldschema Muziekkwartier in de peutergroep	53
	2.2.4 Voorbeeldschema Muziekkwartier in de verticale groep	56
Hoofdstuk 3	Doelstellingen bij het bepalen van je activiteiten	59
	3.1 Observeren en gelegenheid scheppen	59
	3.2 Inspelen op de ontwikkeling van één kind	62

Hoofdstuk 4	Muziek & Motoriek	63
	4.1 Welke muziek? Welke leeftijd?	63
	4.1.1 Het juiste tempo om de beweging te kunnen uitvoeren	65
	4.2 Aansluiten bij het ontwikkelingsniveau	67
	4.3 Basisactiviteiten bij muziek en motoriek	68
	4.3.1 Het Muziek/stop-spel	69
	4.4 Voorbeeldfunctie	70
	4.5 Bewegingsliedjes	72
	4.6 Vrij bewegen op muziek	75
	4.7 Dansen in de kring	76
	4.8 Omgaan met de fysieke energie	78
Hoofdstuk 5	Zingen	79
	5.1 Eerst even dit	79
	5.2 Samen zingen	80
	5.3 Geluidenliedjes	81
	5.4 Zingen op kindhoogte	82
	5.5 Herhalen, herhalen en... variatie	83
	5.6 Muzikale snacks	83
	5.7 Welke liedjes kies je?	88
	5.8 Acteren	88
	5.9 Tips voor jezelf	90
Hoofdstuk 6	Muzikaal spelmateriaal	91
	6.1 Wat is geschikt muzikaal spelmateriaal?	92
	6.2 Iedereen hetzelfde	93
	6.3 Herhaling... en variatie	94
	6.4 Heel veel speelmannieren voor elke leeftijd en elk niveau	94
	6.4.1 Schudeieren	98
	6.4.2 Dansdoekjes	101
	6.4.3 Trommels	103
	6.4.4 Dozen/ doosjes	105
	6.4.5 Ritmestokjes	107
	6.4.6 Grote lap van organza, niet-doorzichtige stof of tricot	109
	6.5 Creatief met ander materiaal	112

Hoofdstuk 7	De muziekhoe	115
	7.1 De functie van de muziekhoe	115
	7.2 De tijdelijke muziekhoe	116
	7.3 De vaste muziekhoe	116
	7.4 Muzikaal experimenteren in de muziekhoe	117
	7.5 Zonder geluidsoverlast	117
Hoofdstuk 8	Muziek door de dag heen	119
	8.1 Dagelijkse rituelen in een muzikaal signaal	119
	8.2 Vaste overgangsrituelen	120
	8.3 Verzorgingsspelletjes	124
	8.4 Aanraakspel onderling	125
	8.5 Groepsvorming	126
Hoofdstuk 9	Zelf teksten verzinnen	129
	9.1 Teksten verzinnen op een bestaande melodie	129
	9.2 Kleine variaties in de tekst	130
	9.3 Zingend de aandacht vasthouden / aandacht trekken	131
Hoofdstuk 10	Muzikale momenten	133
	10.1 Livemuziek: mogelijkheden die iedereen kan doen	133
	10.2 Luistermoment creëren	136
	Bijlagen	
	Bijlage 1: Liedjes-inspiratielijst	141
	Bijlage 2: Lijst van muzikaal spel materiaal	181
	Bijlage 3: Basisschema om zelf in te vullen	187
	Dankwoord	189
	Geraadpleegde bronnen	190
	Over de auteur	191

Inleiding

Muziekkwartier staat voor spelend leren: jonge kinderen leren door te spelen. Door het spel ontdekken ze, oefenen ze en hebben ze plezier in wat ze kunnen. Die wil om te spelen en te leren is er van nature.

Muziekkwartier staat voor groeien in je professionaliteit: als professioneel pedagogisch medewerker is je rol die van aangever, begeleider en voorbeeld. Veel spel komt samen in muziek: liedjes zingen, bewegen, muziek maken en de dagelijkse routine van het zingen. Alle ontwikkelingsdoelen, zoals de motoriek, de taal- en spraakontwikkeling, de sociaal-emotionele ontwikkeling, de muzikale ontwikkeling et cetera, komen hierin terug. Muziek zorgt niet alleen voor meer verbinding tussen kinderen, maar ook tussen pedagogisch medewerker en kind. Zo bouw je een sterkere band op met de groep waarmee je werkt.

Muziekkwartier staat voor kwaliteit gebaseerd op wetenschappelijke feiten en jarenlange ervaring. Muziek speelt een overkoepelende rol in de algehele ontwikkeling van het jonge kind en kan de dagelijkse omgang gemakkelijker maken. Daarnaast onderhoud je de natuurlijke aanleg die kinderen hebben voor muziek door muzikaal spel op een verantwoorde én leuke manier in te zetten. Plezier staat altijd voorop en dat gaat heel goed samen met kwaliteit.

In dit boek en in de livetraining leer je de basis van muziek in het kinderdagverblijf, gebaseerd op de succesvolle werkwijze van Muziek op Schoot: zingen, muziek maken en bewegen op muziek met de allerjongste kinderen van nul tot vier jaar, waarbij je naast het plezier dat je eraan beleeft een duidelijk beeld krijgt van wat het doet met het kind, de groep en de ontwikkeling van de kinderen.

Disclaimer

Alle namen in dit boek zijn gefingeerd. Alle voorbeeldsituaties zijn situaties zoals ze veelvuldig voorkomen in de praktijk, maar niet gebaseerd op specifieke personen of groepen.

Als aanvulling op het boek is er ook de website www.muzeekkwartier.org en het YouTube-kanaal 'Muziekkwartier in de kinderopvang'.

Hoe dit boek te gebruiken?

In hoofdstuk 1 lees je praktische zaken, zoals wat je nodig hebt en hoe je je Muziekkwartier organiseert. Hoofdstuk 1 is niet alleen van belang om gelezen te worden door de pedagogisch medewerker; het is ook een nuttig hoofdstuk voor degene die over het beleid, de aanschaf van materialen en de aansturing van de medewerkers gaat.

In hoofdstuk 2 krijg je een globaal beeld van wat Muziekkwartier inhoudt, met direct toepasbare voorbeeld-schema's. Mocht je een liedje niet kennen, dan is dit op het YouTube-kanaal van Muziekkwartier te beluisteren, zodat je het jezelf kunt aanleren.

De opbouw is gespreid over acht weken. Aan de hand van 'Om te doen' oefen je met de kinderen de weekspelletjes. Na deze acht weken heb je op een rustige manier het hele Muziekkwartier opgebouwd met de groep en kun je ook je eigen creativiteit aanspreken.

De daaropvolgende hoofdstukken geven verdieping van het hoe en waarom en ook hier zijn er weer direct toepasbare voorbeelden. Gebruik ze in de volgorde die je zelf prettig vindt.

De muziek zelf is lastig in een boek te stoppen, vandaar dat er inspiratie- en voorbeeldvideo's op de website www.muziekkwartier.org en op YouTube (Muziekkwartier in de kinderopvang) staan. Daarnaast zijn er op Spotify lijsten van muziek te vinden om te gebruiken bij het Muziekkwartier.

Onder het kopje 'De praktijk' vind je cursieve stukjes tekst met voorbeelden van een toepassing in de praktijk. Eronder vind je de uitleg van wat er eigenlijk gebeurt: met welke doelstelling is dit gedaan en waarom is het een handige keuze?

Achter in het boek vind je drie bijlages:

Bijlage 1 bevat uitwerkingen van liedjes met daarbij creatieve toepassingen die passen binnen ontwikkelingsgericht werken met muziek.

Bijlage 2 is een lijst van muzikale materialen die je kunt gebruiken.

Bijlage 3 is een leeg voorbeeldschema voor het Muziekkwartier.

Voor nog meer inspiratie volg je Muziekkwartier op sociale media en abonneer je je op de nieuwsbrief. Zo blijf je op de hoogte van nieuwe voorbeeldvideo's, Spotify-lijsten en andere inspiratiebronnen.

Volg daarbij de live-training van het Muziekkwartier, waardoor je in korte tijd snel aan de slag kunt met het Muziekkwartier. De live-training biedt ook de gelegenheid voor voorbeelden en training die op jouw situatie zijn afgestemd.

Muziekkwartier is gebaseerd op de werkwijze van het in Nederland populaire Muziek op Schoot®. Het is daarom zeer inspirerend om een gecertificeerd Muziek-op-Schootdocent te vragen om inspiratielessen te komen geven op je kinderopvang.

– HOOFDSTUK 1 –

Organisatie

Een goede organisatie voorkomt drempels bij het uitvoeren van het Muziekkwartier. Onderstaande tips komen voort uit de praktijk over organisatie, afspraken maken en aanschaf van benodigd materiaal. De elf tips zijn geen verplichting, maar doe er vooral je voordeel mee.

TIP 1: Afspraken maken

Dagelijks muziek maken met de allerjongste kinderen: hoe doe je dat? Het Muziekkwartier brengt mogelijkheden voor een extra kwaliteitsslag in de kinderopvang. In dit boek lees je hoe je dat doet, wat je daarvoor nodig hebt en hoe je het aanpakt.

Wil je muziek inzetten om de kinderen op een leuke én verantwoorde manier te stimuleren in hun ontwikkeling? Maak dan voordat je begint duidelijke afspraken met elkaar. Dat werkt het best wanneer je er sámen achter staat, en elkaar daarin respecteert.

Voel jezelf vrij om te zingen en te acteren. Spreek af dat je fouten mag maken en dat je samen iets nieuws gaat proberen. We zijn geen winnaars van een zangwedstrijd en dat is ook niet nodig. In het hoofdstuk ‘Zingen’ staan heel veel bruikbare tips. Door regelmatig te zingen oefen je je stem, waardoor het steeds gemakkelijker gaat. In je stembanden zitten spieren die je kunt trainen, want iedereen kan (leren) zingen. Ondersteun elkaar, door elkaar hierin te respecteren en te helpen.

TIP 2: De muziekkast

Leg een muziekkast aan: zorg voor de juiste materialen én dat je ze terug kunt vinden. De muziekkast is te vinden op een voor alle pedagogisch medewerkers goed bereikbare plaats en heeft een vaste indeling (met etiketten), zodat niemand hoeft te zoeken. Onderling worden afspraken gemaakt wie welk materiaal gebruikt in welke periode. Dit kan door een inschrijfflijst erop te plakken met groepsnaam en een maandindeling.

TIP 3: Financiën

Reserveer een jaarlijks budget om te investeren in materialen voor het Muziekkwartier. Gebruik de advieslijst van bijlage 2 (achter in het boek) om instrumentjes en muzikale spelmaterialen aan te schaffen of te maken. Het is praktisch om een startinvestering te doen zodat je goed kunt beginnen met het Muziekkwartier. Wanneer dit budget absoluut niet mogelijk is, geeft het boek overigens voldoende ideeën om met reeds aanwezig materiaal of restmateriaal te werken.

TIP 4: Het muziekkleed

Elke opvanggroep heeft een eigen vloerkleed als muziekkleed. Deze structuur is de basis om te beginnen. Het kleed is groot genoeg voor het aantal kinderen in de groep.

De jonge kinderen zitten op een willekeurige plek op het kleed, peuters gaan op de rand van het kleed zitten, waardoor er vanzelf een soort kring ontstaat. Bij verticale groepen lukt dit meestal ook.

TIP 5: Het vaste moment

Spreek in de groep een vast moment af voor het Muziekkwartier. De ervaring leert dat vóór het fruit eten in de ochtend een ideaal moment is, net als na het middagslaapje. Het Muziekkwartier is een goede vervanging voor het liedjes zingen aan tafel voor het eten. Na het Muziekkwartier op het kleed ga je gezamenlijk aan tafel om te eten. Merk op dat Muziekkwartier een uitgebreidere versie is van het aan tafel zingen en voor nog veel meer spelplezier zorgt!

TIP 6: Ambassadeur muziek

Stel enkele ambassadeurs muziek aan. Deze collega's helpen thema's te verzinnen voor het themaspel, zoeken nieuwe liedjes en activiteiten op en delen die met de collega's. Ze communiceren ook met de leidinggevenden over wat er nodig is voor Muziekkwartier. Zijn er bijvoorbeeld wensen voor nieuwe materialen? Heeft iedereen een muziekkleed?

Advies is om één ambassadeur per twee à drie opvanggroepen aan te stellen. Bij horizontale opvang één ambassadeur per leeftijdsgroep.

Wanneer je het prettig vindt, kun je elkaar ook afwisselen in het ambassadeurschap.

TIP 7: Inspiratie

Het vaste moment voor het Muziekkwartier voorkomt dat je het vergeet of dat het versloft. Heb je nieuwe inspiratie nodig? Raadpleeg dan de bronnen genoemd in dit boek, het YouTube-kanaal, de Spotify-lijsten, volg een live-training of laat een gecertificeerd Muziek-op-Schootdocent een serie inspiratielessen geven.

Leg een map met ideeën aan voor themaspel en leg deze in de muziekkast. Deel jouw ideeën met je collega's en help elkaar erbij.

TIP 8: Afspeelapparatuur

De bij dit boek behorende Spotify-lijsten kun je downloaden. Daarna kun je ze afspelen op geschikte apparatuur hiervoor, zoals een bluetooth box.

TIP 9: Samen spelen

Speel regelmatig het Muziekkwartier samen met andere groepen van je opvanglocatie. Ga met elkaar in de hal of naar de buitenplaats en speel gezamenlijk het Muziekkwartier. Op deze manier kun je ook je collega's jouw leuke thema of liedjes aanleren, of van elkaars talenten gebruikmaken.

Heb je meerdere verticale groepen die vaker samen spelen? Wissel een keer kinderen met elkaar uit: de kleinsten spelen Muziekkwartier op hun eigen niveau, terwijl de oudsten met elkaar voor extra uitdaging gaan.

TIP 10: Muziek in het pedagogisch beleidsplan

Neem muziek op in het pedagogisch beleidsplan van de opvang. Hierdoor laat je aan de pedagogisch medewerkers en aan de (potentiële) ouders zien dat muziek een belangrijke rol speelt in je opvang.

TIP 11: Ouderavond

Organiseer een informatieavond voor ouders over het Muziekkwartier waarop je op foto's en video's laat zien hoe dit wordt gespeeld in jullie groep(en) en uitleg geeft over het belang van muziek voor jonge kinderen. Aan de hand van enkele liedjes en muziekspelletjes beschrijf je de leerdoelen die daar bij horen en waarom dit past bij de ontwikkeling van de kinderen. Zie voor een voorbeeld hiervan de beschrijving in hoofdstuk 3.

Het Muziekkwartier opbouwen

De vaste structuur van het Muziekkwartier bestaat uit:

- de begroeting
- het rustige spel
- het klapspel
- het beweegspel
- het themaspel
- de afsluiting

In acht weekopdrachten bouw je de basis op tot een volledig Muziekkwartier.

Na deze acht weken ga je meer variëren in spel, liedjes en materiaalgebruik. In het themaspel pas je een opbouw toe van basis tot uitgebreid spel, passend bij de ontwikkelingsfase van de verschillende kinderen in je groep.

Je kunt gebruikmaken van de voorbeeldschema's in dit hoofdstuk.

2.1 De basis: het Muziekkwartier in je groep

Elke dag zingen en muziek maken en ondertussen de ontwikkeling van de kinderen spelenderwijs stimuleren. Dat lijkt te mooi om waar te zijn, maar het kan echt. Door elke dag een kwartiertje te besteden aan ontwikkelingsgericht muziek maken, zingen, bewegen en spelen, ontstaat er een betere groepssfeer, stimuleer je de kinderen in hun ontwikkeling en ga je in op wat speelt in de groep.

Hoe start je het Muziekkwartier in je groep? Wat heb je nodig? Wat moet je kunnen? En wat doe je in dat kwartiertje? Terwijl je dit hoofdstuk leest, begin je met de basis. Zodra die loopt, vind je in de volgende hoofdstukken uitbreiding, toelichting, variatie en muzikaal spel om de ontwikkeling van de kinderen op een leuke én verantwoorde manier verder te stimuleren.

De ervaring leert dat je groep er ook nog eens socialer en gezelliger door wordt.

Kinderen die veel energie hebben, kunnen deze energie kwijt en stille kinderen krijgen de kans om zich te laten zien op hun eigen manier. Bij alles geldt: kijk en luister goed naar de kinderen en speel in op de behoeftes die ze hebben. Gebruik ideeën die ze aandragen en speel met ze. Interactie – op elkaar reageren en inspelen – is het grote toverwoord voor een succesvolle activiteit.

Elk liedje dat in dit boek staat is terug te vinden op het YouTube-kanaal van Muziekkwartier.

Wat moet je kunnen?

Dit boek gaat ervan uit dat de basis aan pedagogische kennis rondom het zeer jonge kind al aanwezig is. Wat muziek betreft is het het belangrijkste dat je moet durven: een beetje lef om te zingen, los te komen om te bewegen en muziek te maken. Wanneer je (nog) niet zuiver zingt, train je dit door het veel te doen, samen te werken met je collega's en goed naar jezelf te luisteren. Iedereen kan namelijk (leren) zingen. In hoofdstuk 5 staan veel tips om gemakkelijker te kunnen zingen. In een live-training van Muziekkwartier krijg je zeer werkbare tips.

Wat heb je nodig?

1. **Een vloerkleed.** Zoals gezegd in 1.4 geeft een vloerkleed vaste structuur aan de activiteit, wat prettig is voor de kinderen. Dit kleed leg je neer wanneer je muziek gaat maken, of nog gemakkelijker: het heeft een vaste plek in de groepsruimte. Na een paar keer gaat iedereen al vanzelf op het kleed zitten. Praktisch, want het geeft een vaste plek aan en het zit lekker.

Het vloerkleed geeft een vaste structuur aan.

- Jonge kinderen laat je vrij een plekje kiezen op het kleedje. Peuters vraag je aan de rand van het kleed te gaan zitten, waardoor er vanzelf een kringetje ontstaat en iedereen elkaar goed kan zien. Bij peuters kun je er ook voor kiezen om ze op kleine matjes te laten zitten die je in een kring neerlegt.
2. **Een aantal liedjes die je kunt zingen.** Via het YouTube-kanaal kun je de liedjes en spellen uit dit boek opzoeken. In bijlage 1 vind je bekende en minder bekende liedjes en een beschrijving van hoe je ze ontwikkelingsgericht in kunt zetten bij het Muziekkwartier.
  3. **Een aantal basismaterialen om muziek mee te maken.** Op deze leeftijd is het belangrijk om elk kind hetzelfde spel materiaal te geven. Ze doen jou en elkaar na en dat gaat het best wanneer iedereen hetzelfde materiaal heeft. Daarmee voorkom je ook dat ze iets van een ander willen hebben, wat het spelen tegenhoudt. Breid in de loop van de tijd je materialen voor muziek uit. Onderstaande materialen zijn een goede basis om mee te starten, achter in het boek in bijlage 2 staat een uitgebreide voorbeeldlijst met geschikte materialen. In hoofdstuk 6 lees je meer informatie over de hoeveelheden die je nodig hebt en hoe je die kan inzetten in uitgebreid muzikaal spel.